

Hvalfangstsituationer ved Holsteinsborg omkring 1820

Af Finn Gad

Ved gennemgangen af det trykte og utrykte skriftlige kildemateriale fra 1776 til 1829 virker det forbavsende, at der findes så få skildringer af hvalfangstsituationer. I betragtning af denne fangstvirksomheds mangfoldige risiko- og faremomenter, skulle der »rent statistisk« opstå mange »spændende« situationer med heldigt eller uheldigt, komisk eller tragisk forløb og udgang. Men der er altså ikke ret mange.

Det var ikke, fordi der ikke blev fanget nogen hvaler eller forlist mange; for det blev der – relativt mange endda. Heller ikke kan det skyldes, at gode fortællere fattedes. »Oplevelser« kan det umuligt have skortet på. Måske har disse oplevelser været som med jagthistorier – i Grønland hundekørselshistorier; der er bedst, når de bliver fortalt mundtligt.

Ved hvalfangststationerne i det nordlige Vestgrønland var »oplevelserne« måske for dagligdags, til tider måske så uhyggelige, at man undgik dem, for ikke at blive deprimeret eller grebet af utidig angst. De var måske heller ikke dramatiske og heroiske nok, eller appellerede ikke tilstrækkeligt til den befriende hu-

mor. Den væsentligste årsag var sikkert den, at beretningerne efter påbud skulle være koncentrerede om det væsentligste – også for at spare på papiret. Det kan have virket afsvalende på iveren efter at fortælle.

De fleste beretninger om hvalfangsten i hvalfangerassistenternes og hvalfangerkommandørernes journaler er således korte og temmelig tørre. Hvalfangerkommandørernes er de tørreste, hvilket vel også for en del skyldes, at de ikke magtede det skrevne ord så godt.

Blandt de assistentberetninger, der udskiller sig, tæller *Carl Dorfs* med. Han var hvalfangerassistent ved Svarte Vogelbay (Ny Ritenbenk), hvorfra han fortalte om en farefuld brandvagtning 22. april 1783 (se Gad: Grønlands Historie III, 1976, p. 65). Den handlede mest om den risikofyldte sejlads og de triste ulykker i forbindelse hermed, slet ikke om fangsten.

Hvalfangerassistent *Christian Alexander Platon* kom en enkelt gang med en lidt mere udpenslet beretning, stadig realistisk tør, men dog ikke uden dramatisk nerve. (RA: KGH, Dagbøger

1817/19, læg 1818/19, C. A. P.s journal under 18/1 1819). Knap og kontant var han alle dage i sine indberetninger – også senere da han blev inspektør i Sydgrønland (1822–27). Hans beretning lyder således:

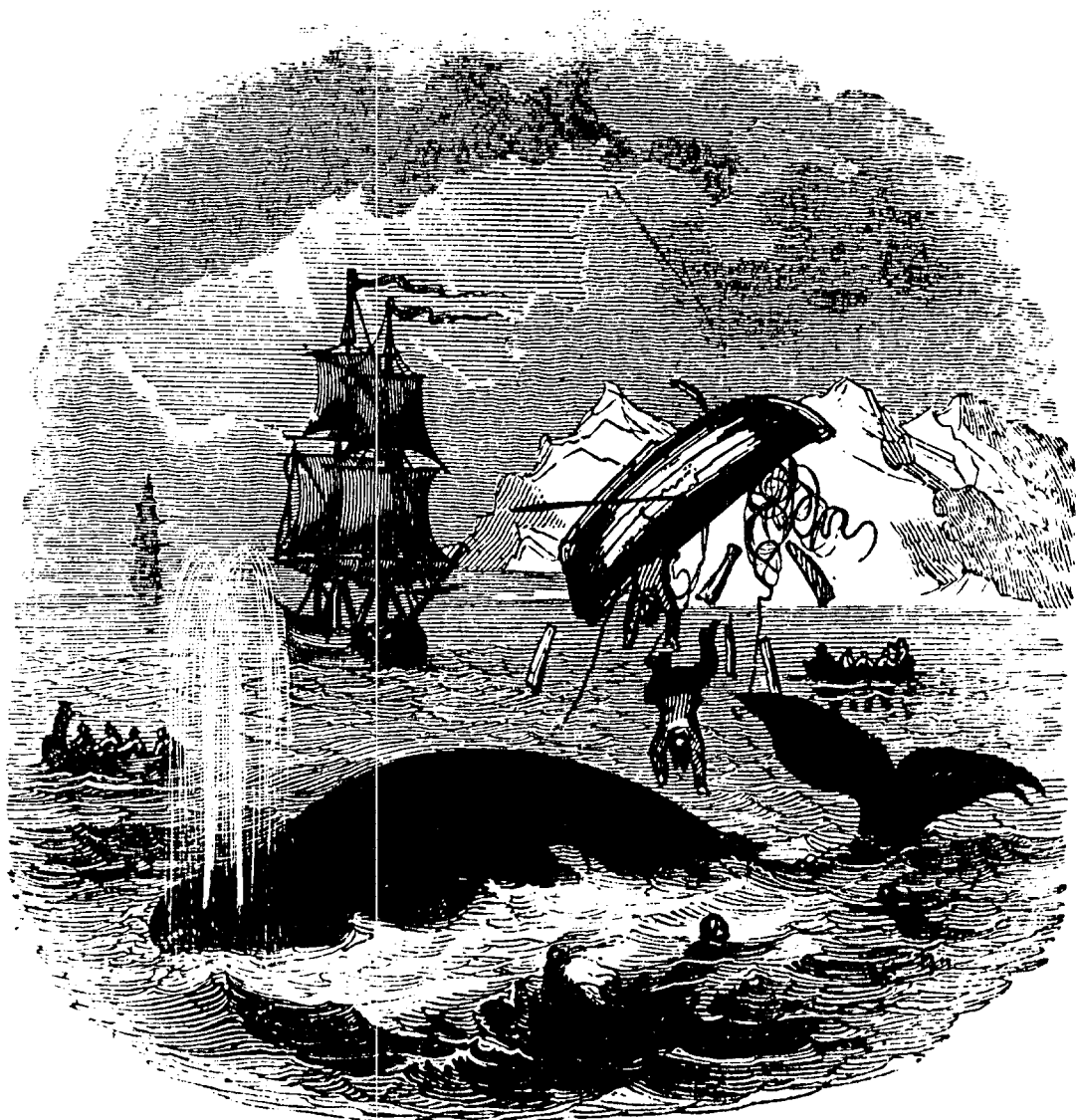
»Kl. 7 Aften hienkom Logens Slupper. Oppe i Fiorden ved Rødefield (*Aappa-laartorssuaq*) havde Harpuneer *Johannes* truffet paa en Fisk som han søgte at harpunere, men da den var meget vild, fordi den iust var ved Parringsarbejdet, var det vanskeligt at nærme sig den, da den slog frygtelig om sig; imidlertid var han dog saa færdig at komme til at sætte Harpunen oppe ved Øiet. Fisken blev nu rasende og stierede og slog bestandig. *Sivert Johnsen* roede dog ind paa den og satte 2.den Harpun, under Bugen ned ved Fødselsdeelene. Harpuneer *Si-meon* ville nu lendse den, men neppe havde han nærmed sig Fisken, førend denne med Stierten gav Sluppen et saadant Slag, at den øyeblikkelig løb fuld af Vand, og en af de andre Slupper maatte bierge Besætningen.

Enhver frygtede nu for at nærme sig den rasende Hval. Da *Sivert Johnsen* havde faaet Harpuneer *Johannes* til at styre for sig og de andre Harpunerer til at roe, vovede han sig ind paa Fisken og var saa hældig at give den nogle Stik hvoraf den strax blæste Blod. Efter endnu en kort Tid at have tumlet sig omkring døde endelig Fisken. Da det allerede var mørkt og de desuden havde den siunkne Sluppe at buxere, maatte de lægge Fisken ind i en Bugt ved Rødefield. – Hvad Skade Sluppen har faaet kan man i Aften ikke ret see.«

Hvalen blev dagen efter bugseret ind i en anden »havn«, Boyesens Havn, hvor den lå sikrere »for Vind og Haier«. Den 20/1 konstateredes det, at sluppen havde fået to planker ved kølen slået itu i halvanden alens længde (ca. 1,25 m). Men beretningen bærer tydeligt præg af at være andenhånds. Platou har ikke selv været med på fangstfærden. På baggrund af påbuddet om papirsparsommelighed og kortfattetthed virker Platou's beretning alligevel, som om beretteren er komprimeret til bristepunktet af spændende enkeltheder, som han gerne ville have udtrykt. Det er måske derfor, han senere skaffer sig luft ved som inspektør i Godthåb at sammenligne assistent *Johan Anton Lund* med »Mester Gert Westphaler«, Holbergs meget talende barber med de mange fantastiske historier (ud for de nederste linjer i Lunds journal side 21).

Med næsten journalistisk verve breder denne assistent Lund sig og lader hånt om alle påbud om korthed og papirsparsommelighed. Lund levede 1794–1854 og var 1819 blevet assistent ved Holsteinsborg med tjenestested i Qerrortussoq, hvorfra for resten også Platous ovenfor omtalte beretning stammede. Lunds beretning, som følger herefter, findes i hans journal Holsteinsborg/Qerrortussoq 1823/24, p. 19 ff (RA: KGH Dagbøger 1823/24). Den gengives her med de originale stavemåder og fejl. Hvor de er meningsforstyrende er det »rigtige« sat i parentes med kursiv, enkelte kommentarer ved notetal.

J. A. Lund begynder ved den 12. Februar 1824, hvor vejret kl. 5 om morgenen var stille. Han blev vækket af en

Tegning af bvalfangstsituation. Ikke navngiven kunstner. Stik på smudstitlen af John Leslie & a.: Narrative of Discovery and Adventure in the Polar Seas and Regions . . . and . . . The Whale Fishery, 3. rev. ed., Edinburgh 1832.

tjenestegørende grønlandsk hvalfanger. Der var imidlertid ingen til at bemandede slupperne til brandvagtningen. De fleste fangere var taget ud i kajak. Lund fik de tilbageblevne samlet og bemandedet 3

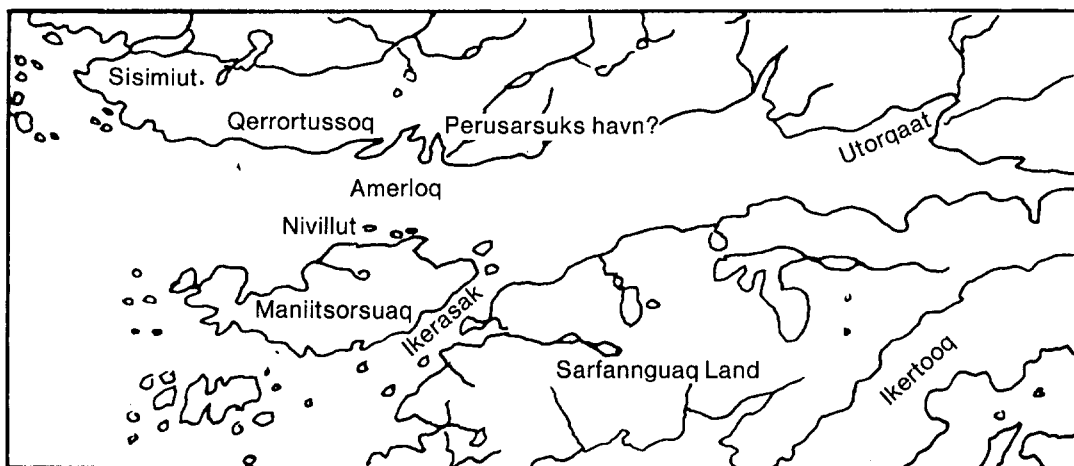
slupper med 10 mand, hvoraf de tre var harpunerere og tre styrere, samt henvend 14 kvinder som roersker. En plads som roer i en af slupperne var tom. Den tog Lund selv.

De satte derefter ud på fjorden, hvor der blev observeret en hval for indadgående. Den synes at være forsvundet for dem, hvorfor de gik i land et stykke vej inde og besteg et fjeld Ottokane, hvilket vil sige ved Utorqaq fjorden, for at observere. En storm overfaldt dem, og de steg ned igen. Stormen indhentede dem imidlertid, hvorpå de besluttede at vende hjem til logen.

Derefter følges beretningen ordret:

»I den hensigt gik vi til Slupperne; men for at see hvor Hvalerne vilde opholdt sig, heiste vi ikke Seilene, men drev for Vind og Søe ned af Fjorden. (//p. 20) Efter nogle Øjeblikkes Forløb saa vi Hvalen tæt under Nordlandet, hvorfor Harpuner Lars Kleist holdt ned paa den for Vind og Søe, og var saa heldig at sætte fast, Klokken 1 1/2. Johanneses Sluppe laae mit=Fjords (*midtjords*) hvorpaa vi holdt os stille for at see hvor Hvalen ville lade sig see. Efter 9 Minuters Forløb havde den udtaget Lars Kleistes 4 Liner, og Harpuner David Kleist havde ogsaa paa hildet¹ – Efter omtrent 1/2 Times lod Hvalen sig see til Loarts (*til lwart*) for os, men vi formaaede ikke at roe den ind, og da den rettede sit Løb mod Sydlandet, satte vi Seil til for at indhændte den; men forgjæves; thi vi kunde ikke gaae Vinden Skarpere. Søen brød uophørlig over os og tvende Piger vare i Arbeide med at øse for at holde Sluppen lens. Først tæt ovre under Sydlandet var Harpuner Johannes saa heldig at sætte anden harpun i Fisken Klokken 2 1/2, just som den ville løbe op af Fjorden. havde Johannes ikke i dette Øjeblik faaet fast, havde den uungaelig

bleven forlist, da det var gandske umueligt, at roe endogsaa kun et kort Stykke op af Fjorden, for Vinden og Søens Voldsomhed; saa snart Fisken havde faaet anden Harpun dreiede den Nord efter og gik ned. Et Øjeblik efter kom den op og løb ud af Fjorden til, vi halede os ind til den for at lentze (*lænse*); men den voldsomme Søe satte os op paa dens Ryg, hvorved vi nær havde kentret, og det gjordes Johannes umuligt at lentze den, derpaa gik den ned og kom efter kort Tid uformodenlig op med Hovedet under Sluppen, hvor ved den løftede Forænden op over Vandets Overflade,² den slog stærk med Laller og Stjært, hvorved tvende af vores Aarer bleve knuste, vi satte Lentzerne i dens Læbbe (*læbe*), og var saa heldig (//p. 21) at sætte os fra den uden videre Skade. Først tredie Gang da vi atter halede os ind til den lykkedes Johannes at give den et lentsestik, hvoraf den straks blæste Blod, og efter at have faaet 7 andre Lentsestik døde den Kl. 5 noget overfor Ikjærisak Løbet. Da det ikke var mueligt at buxere den til Logen blev den lagt ind i en Havn i Ikjærisaks (*Ikerasak*) Løbet. Kl. 7 1/2 forlod vi den velfortøyet. Først nu bemærkede vi Vindens Magt, da vi kuns kunde føre 2 Revet (*rebete*) Seil paa halv Mast, og saa længe at Kampen varede, brugte vi fuld Seil. Klokken 8 1/4 ankom vi vaade og udmattede til Logen i god Behold. – Jeg bebreidede Grønlænderne at De ikke skjøndt de lovede det havde gaaet med paa Brandvagt; men disse svarede, at de havde kuns lidet at leve af, derfor vare de gaaede i Kajak, og da de saa mange Gange havde brandvagtet forgjæves, saa

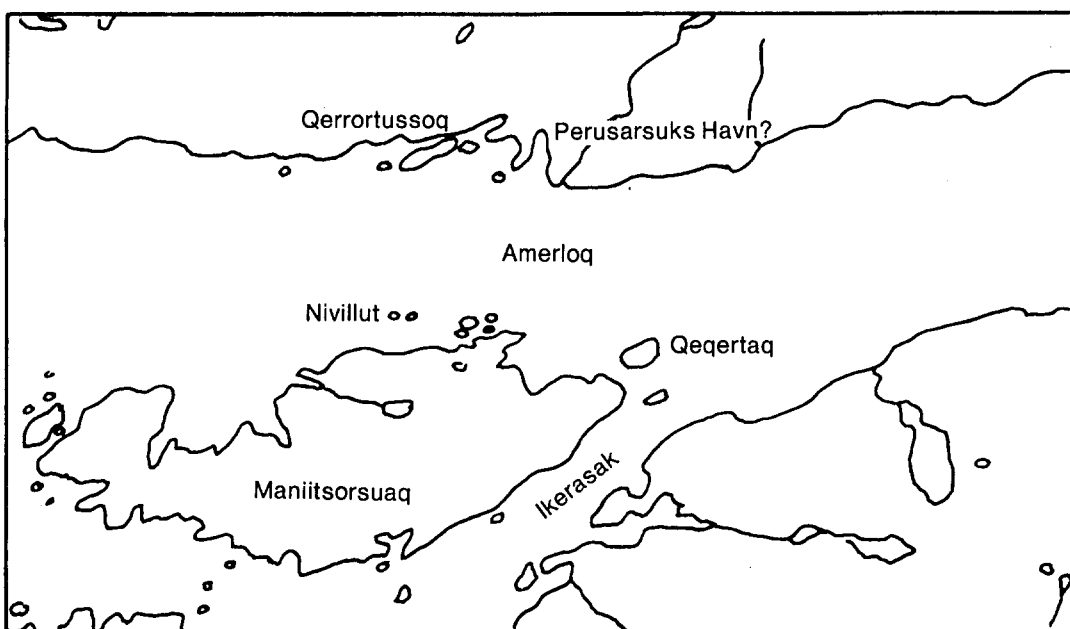

troede de at de heller ikke i Dag skulde have fanget, havde vi vidst det skulde vi gerne have fulgt dig! – udrød de med Glæde. –

(13/2, 1824)

Da den østlige Storm havde lagt sig lidet forlod jeg Logen Klokken 7 om

Morgenen og gik over til Fisken med 4 Slupper for at buxere den til Logen. Kulden var sprungen pludseligen fra 16 grader til 3 Graders Varme, hvorfor flere Grønlændere og jeg havde kuns taget en Pels paa, for at være mere skikkede til Roningen, for medelst den Varme den fører med sig, ja Veiret var

saa mildt, at vi ved at roe aftog Vanterne, som er en stor Sjældenhed hertil Lands paa denne Aarsenstid, især naar man er paa Søen. — Kl. 9 kom vi til Fisker, men da Strømmen havde sat den paa Grund og vi ikke efter flere frugteløse Forsøg kunde (//p. 22) faae den flodt, besluttede jeg at forblive ved den til Kl. 6 om Aftenen, da saa Vandet var højt, og vi da havde Haab om at faae den af Grun. Klokker 11 sprang Veiret pludselig om fra 3 Gr. Varme til 15 Graders Kulde med Storm af S:V: svær Søegang og Sne. At komme hjem var nu ikke mere at tænke på, førend det ville stille af. Da jeg ingen beskæftigelse havde gik jeg i en Sluppe tillige med nogle Grønlændere for at drive Haifangst, og uagtet den svære Søegang, som hvert Øjeblik styrtede over os fangede vi dog 9 store Haier førend de kom til Fisker; men disse havde ingen Lever i sig, og vilde vist have holdt et kostelig Maaltid om de havde naaet Fisker. Klokker 4 om Eftermiddagen blev Vinden saa haard og Søen saa svær at vi ikke længere kunde bruge Slupperne, hvorfor jeg lod Fisker fortøye med nok en Line og derefter forlode vi den for at finde en bedre Slupshavn. Klokker 7 ankom vi til en Havn nord for den sidste navnlig Nuvertlut³, hvor vi beluttede at tilbringe Natten. I den Hensigt bleve Aarer, Master og Seilene bragte i Land og et Huul gravet i Sneen til hvor (vort) Natteleie. Klokker 9 var alt færdig og endeel Grønlændere begav dem til deres kolde Natteleie. Til min store Glæde bragte en Grønlænder mig min RensunderPels, som min Tjenerinde imod min Villie og mig uafvidende

havde sendt mig; denne var nu for mig af en ubetalelig Verdie. og forskaffede mig i det minste for Øjeblikket en ypperlig Varme. (//p. 23) Harpuner Johannes Matros Lars Kleist og Grønlænderen Carl Absalon, gravede dem et Huul i Sneen til deres Natteleie tet (tæt) ved Iskanten hvor Slupperne laae for at have Tilsyn om Natten med dem, da de ikke kunne hales paa Land, formedelst Iskantens Højhed og Sneens Dybde. Efter at Alt var bragt i en god Stand, som Omstændighederne tillod det lagde de øvrige Grønlændere og jeg os til Hvile. Imod al Forvendning faldt jeg i en kort Slummer, hvoraf jeg blev vækket ved det at Seilene blæste af hvor (vor) Hule og Sneen i stoer Mængde styrtede ned over mig; men hvor forskrækket blev jeg ikke, da al Følelsen havde forladt min hele Underkrop og jeg formaaede ikke at reise mig. Aarsagen var den, at Sneen tøde (tøede) bordt af Klippen og Vandet trængte ind igennem Klæderne forneden og for oven var vi stiv frossene. Jeg fik en Pige til at legge sig tvers over mine laar og paa denne Maade kom til Følelse igjen og jeg mægtede at reise mig, dog ikke uden store Smerter. Jeg søgte strax den frie Luft for at faa Bevægelse, da jeg ikke uden Grund frygtede for Koldbrand; men her opstod nye Lidelser; thi mit Tøj frøs stift paa mig, og ved enhver Bevægelse rævnede begge mine Pelse, saa at Vinden trængte ind næsten paa det bare Legeme. Natten fordrev jeg med at Manøvrere, snart ind i Hulen, snart i den frie Luft. Min Hue jeg bar paa Hovedet var saa stiv frossen, at jeg for Spøg satte mig paa den uden at det anfægtede den det ringeste og den var

saa haard som en Steen. Næsten hele Natten igjennem vare de omskrevne 3 Personer (//p. 24) i Arbeide med at holde Slupperne fra Land, da Søen hvert Øjeblik truede med at knuse dem mod Fjeren (*fjæren*), disse 3 Mænd stod i Vand til mit paa Livet (*midt på livet*). –

14. Løverdags Endelig kom den saa længe forventede Morgen; men med den ingen Haab om at komme herfra, da Stormen og Søen samt Sneen rasede endnu i hele sin Hastighed. Da Dagen brød frem saae vi et bedrøveligt Skuespil, da næsten alle Grønlændernes Pelse vare revnede, især led Fruentimmerne mest med deres Renspelse da de ved enhver Bevægelse sprang i stykker. – Hungeren plagede mig saa stærkt, at jeg maatte til at spise af den stiv frossene Matak og for at slukke Tørsten maatte jeg spise Snee. Skjøndt det Maaltid ellers var mig modbydeligt, var det dog paa denne Tid meget kosteligt; men det forvoldte mig en stærk Mavpine. Da Modet begyndte at gaae bordt paa Fruentimmerne opmundrede jeg dem til at danse med mig, hvortil de og fandtes villige, for at fordrive deres sørgelige Tanker, og i denne sørgelige Krise, for den var i nogle Timer ved Sang og dans imellem Liv og Død. Især var Pigen Mætte Nordlænding kaldet meget munter, skjøndt hendes Pels var revnet krydsviis næsten over hele Kroppen. Jeg anfører kuns hendes Munterhed formedelst den sørgelige Vending den tog. Klokkeren 12 om Middagen da det stillede noget af, opmuntrede jeg Grønlænderne til at forsøge paa at gaa over Fjorden, som dog kuns faae havde Lyst til formedelst den svære Gang (*søgang*); men da Harpuner

Iohannes og Matros Lars Kleist (//p. 25) var de første som gik til Slupperne, fulgte de andre med, og Klokkeren 1 forlode vi hvor (*vor*) Tumble=Plads; men neppe havde vi taget 10 Aareslag, føren Stormen atter begyndte at rase i hele sin Hastighed, med stærke Sneebyger, dog bleve vi ved at roe os op; men da vi skulde til at sætte over Fjorden, blev de tvende Sluppers Besætning bange for den frygtelige høje Søegang, hvorfor de vendte tilbage til Nuvortlut³. Paa den Sluppe som jeg var lod vi staae til over Fjorden. Den fjerde Sluppes Styrer blev bange og torde ikke styre over Fjorden, hvorfor han raade til at vende; men da en Pige paa Sluppen navnlig Agnese næsten var frossen Død, fremtraate Grønlænderen Carl Absalon og paatog sig at styre Sluppen over, for om muligt at frelse hendes Liv. En Braad Søe styrtede over vor Sluppe og bordtog tvende Aarer fra Roerne, samt kastede mig fra Roe=Bænken, ned i Styresbord Side af Sluppen hvor jeg fik et stærkt Stød for det højre Bryst af en Aaretaal (*åretold*). Dog beholdt jeg med nød og neppe min Aare; Hvores (*vores*) tvende Aarers Forlis, satte os i en sørgelig Stilling, dog slap vi, samt den anden Sluppe synkefærdige ind i Perusarsuks Havn noget oven for Logen⁴ om Aftenen Klokkeren 8. Klokkeren 9 ankom vi til Logen, med itu frossende Ansigter, Fingre og Haandleder, og hvad vi ikke fik ved Nuvortlut det fik vi af Kulde ved at gaae over Land til Logen. –

(15/2 Søndag) S: Vest Vind tyk Luft og Snee. Hele Fjorden blev stuvet fuld af Iis, og vi vare meget bekymrede for de tvende tilbage (//p. 26) blevne Slupper,

da isen allerede ved Daggrye havde naaet Højden af Logen. Kl. 7 ankom Matros Lars Kleist med de tvende andre Slupper til hvor (*vor*) store Glæde; men med dem modtog jeg den sørgelige Efterretning at Pigen Mætte Nordlænding kaldet i Aftes ved Ankomsten til Nuvortlut var ihjelfrossen. Matros Lars Kleist berettede tillige, at han havde haft megen Møje med 4re Grønlændere, da de ikke vilde reise med; men forblive ved Stedet, hvorfor han havde brugt Magt og slæbet dem ned i Slupperne, selv var han som tosset i Hovedet, dansede og sprang, hvorfor han faldt mange Gange, da han af Mathed næsten ikke kunde staae paa Beenene. Alle Grønlænderne havde taget Skade paa Ansigt, Hænder eller Beenene meer eller mindre, af det vaade Tøj, som de maatte bære paa dem og den strænge Kulde, hvor jeg skiøndt selv syg, men itue frossen Ansigt og Hænder havde nok at bestille med at forbinde Grønlænderne. Især var Enken Agnethe stærkt forfrossen og begge hendes Hæle satte i blodigt Kjød. — «

Han afslutter som følger i referat: De følgende dage var vejret dårligt. Først den 21. februar kunne de komme over fjorden efter hvalen, der lå strandet på et skær med fortøjningslinerne frosset fast i isen. Det lykkedes dem ved store anstrengelser at få den flot, og kl. 3 om eftermiddagen — de var stået ud kl. 6 — ankom de til logen med hvalen. Der var for øvrigt mistet 3 nye liner («skamfiledek»), brugt 13 favne forgængere⁵ og mistet 2 harpunstokke og 2 lænsere. Det

synes at have været meget lidt efter omstændighederne.

Endnu i august 1826 klagede Lund over smerter i brystet og i den højre side.⁶ Det sidste måtte efter hans egen mening skyldes stødet fra åretolden; han har formodentlig fået trykket et ribben derved. Trods alt må man betragte ham som temmelig robust. Både hans nervesystem, hjerte og lungefunktion synes at have fungeret, i hvert fald tilstrækkelig godt til, at han kunne byde sig selv adskilligt i årene efter 1824.

Det virker så meget mere forbausende som, at han ganske mistede pusten og måtte gå til sengs efter sammenstød med missionær Knud Kjer ved Holsteinsborg. Denne noget hysteriske og nærtagende person benyttede enhver lejlighed til at chikanere Lund, hvad denne ikke kunne klare. Materielle farer kunne han åbenbart stå sig imod, men ikke manøvrere mod irrationelle overgreb.

Hvorom al ting er, så fortsatte Lund i følge hans journaler med at tage endda yderst aktiv del i hvalfangsten ved Qerrortussoq. Ofte tog han pladsen som roer, når der manglede en sådan. Han fortæller kort og godt om de fleste fangstfærder og uden dramatiske omstændigheder. En af hans beretninger er dog så vel beskrevet og spændende, at den — i hvert fald delvis — bør gengives⁷.

Det er søndag den 4. december 1825, østenvind og tæt skyet. Det sneede så småt, og der var svær sydvestlig søgang, så havisen brød op. Lund gik »fra Solopgang« med 5 slupper på brandvagt. De satte straks i en hval, som slap bort for dem. Hvalkommandøren, som var ansat

ved Holsteinsborg, var kommet til Qerrortussoq – og kom nu til sammen med harpunereren Sivert Johnsen; men da snebygerne tog til, besluttede man sig til at tage hjem. De benyttede sig dog af mulighederne for fangst undervejs. Og så tog begivenhederne fart.

»Kl. 1 1/2 satte Daniel Johnsen fast i en Hval nede ved Jydske Stud⁸, som udløb 3 1/2 line og søgte Sydlandet. Snebygerne og Vinden tog til saa at man ei kunde see den faste Sluppe⁹ paa faae Favnes Frastand. Comandeuern, Johannes og David Kleist gik ad Sydlandet til efter den første Retning Fisken havde taget, og vare ogsaa saa heldige at Fisken kom op imellem Slupperne, men det var ei muligt at komme Dyret nær, da den snart stod paa Hovedet og snart paa halen og slog saa forferdelig om sig med Laller og Stjert, at enhver Sluppe blev holdt i ærbødig Frastand, dog kastede Johannes tvende Gange fast og David Kleist en gang, men Harpunerne gik straks ud og Fisken undfly(e)de. De 3 Slupper vare rent forsvundne som vilde have gjort en væsenlig Tjeneste i denne Tykning især da Mørget (*mørket*) faldt paa. Vi sporede paa Vandet at Fisken var gaaet ad Nordlandet og tog vor Retning efter den, vi vare ogsaa saa heldige at opdage den omtrent paa samme Sted som den blev Harpuneret, og David Kleist satte den anden Harpun, men hvad den ej var gal før saa blev den det nu, og det var et skjøndt men skrækkeligt Skuespil at see (h)vor den slog Vandet i Skum med Laller og Stjert. Comandeuern kastede den en 3die Harpun med saa megen Behændighed og Kraft, at

den maatte modtage Harpunen skjøndt al dens Vending og Slagen. Nu angreb vi den for at lense; men den kom os i Forkjøbet og angreb os, ved at den løb med Næsen mod Sluppen saa at den nær havde kentret og vi bleve kastede fra Aarene ned i Sluppen. Vi reiste os og greb atter Aarene, da vi pludselig fik et langt kraftigere Stød, hvoraf vi atter bleve kastede ned i Sluppen. Kuns jeg var saa uheldig at faa Aaretaallen i Siden, (b)voraf jeg blev daanende liggende. Der blev raabt flere Gange til mig at Harpuner Iohannes var kastet overbord. Saa snart jeg var kommet noget til mig selv reiste jeg mig og bergede Iohannes, som hængde med den ene Haand ved Reilingen (*rælingen*) af Sluppen og da han var gandske taus troede jeg ham død; men da jeg halede ham op erfarede jeg at han ei havde faaet viidere Skade, ved af Stødets heftighed var bleven kastet over Sluppen i Vandet. – Vandet fyldte Slupperne halv, og da Harpuneren i den Forvirring han var, ei havde bemærket det, varskoede jeg ham om vor Tilstand og at vi snart maatte forlade Sluppen, da jeg frygtede for at en af de Faste¹⁰ skulde komme til at bagge for at berge os; men han svarede, at han først vilde lense Fisken hvorfor jeg hurraede¹¹ til at hale ud; men Pigerne vilde ei meere roe paa den af Frygt og skjøndt jeg truede dem med Prygel hjalp det dog ikke, vi maatte Øse for ei rent at synke, og skjøndt vor Fart var ubetydelig kom vi dog Fisken nær og efter flere Manøvrer gav Iohannes den et Stik, hvoraf den strax blæste Blod. Saasnart dette vort Øyemed var bleven opfyldt blev vor Sluppe, som man (b)vert Øyeblik var i Frygt for

skulde kentre taget paa Slæbetouget af en af de faste Slupper og ei forlod den. Nu klarede det lidet op og vi saa de 3 Slupper som holdt ned til os. Saa snart Harpuner Lars Kleist som var den nærmeste ankom, traate jeg ind i hans Sluppe og paa min Opfordring gik Iohannes med, vi roede da strax henpaa Fisken og bibragte den mange Lensestik. De tvende andre Slupper ankom ogsaa og lensede; men Hvalen havde dog den Magt endnu, at den gik under, og da den forblev der en lang Tid, troede vi den død, hvorfor Linerne bleve indhalede, men den tog snart paa dem igien og kom op og døde kl. 3 1/2. Iohannes klagede over Kulden især om Benene, og da vi ei kunde undvære en Sluppe for at sætte ham til Land, aftog jeg minde Støvler og gav ham, men da vi først ankom til Spækhuus Næsset, (*b*)vortil Isen var brudt, om Aftenen Kl. 9 udstod jeg en skrækkelig Kulde. Der var saa fuld af Fisk i Dag at (*b*)vorhen man saa blæste der flere paa engang. De trende Slupper fra Colonien overlaae her. — «

Den 5. blev hvalen halet ind til spækhuset. Allerede den 8. var Johannes Harpuner ude igen. Og der var fortsat rigelige fangstmuligheder i de følgende dage, indtil hvalerne omkring den 20. december forlod fjorden. De hvaler, man så og satte fast i trods alt, undslap i isen, der snart var presset sammen, snart spredtes en smule.

Der kom ikke flere spændende beretninger fra J. A. Lunds hånd. Efterveerne efter hans forskellige uheld og strabadser generede ham som sagt fort-

sat. 1826 søgte han om sygepermission, der blev bevilget ham for 1827–28. I den tid giftede han sig og udrejste til Frederikshåb, hvor hans unge kone døde i marts 1829. Han blev forflyttet til Fiskenæsset, hvorfra han hjemrejste for godt året efter, for at afslutte sit liv i 1854 som fyrinspektør på Vejrø — ensom, som han havde været ensom det meste af sin tid i Grønland.

Han fik i 1827 medaljen for ædel dåd, angiveligt for hans virke for vaccinationen mod kopper, men vel også for hans resolute optræden i flere situationer under hvalfangsten, hvor han sørgede for, at menneskeliv blev reddet.

Det er et gennemgående træk i hans dagbøger, at han følte sig personligt ansvarlig over for de grønlændere, der deltog i hvalfangsten, og betragtede dem åbenbart som jævnbyrdige fæller, om han end var deres overordnede. At han over for roerskerne i 1825 truede med prygl, skal man ikke tage for tungt. For det var en såre almindeligt afstraffelse til søs over for mandskabets opsætsighed; og det forblev en trussel i denne situation. Man skal heller ikke forbyse sig over, at der var kvinder med som roere. Det var helt naturligt og desuden en meget gammel tradition. Det var jo også piger, der roede konebådene på hvalfangst i »eskimoisk« tid.

Blandt de grønlandske hvalfangere, der i disse beretninger nævnes ved navn, er det kun gennem Gagebøgerne (RA: KGH, Gagebøger 1775–1879/80, Litr. E–Z, her litra M–X) lykkedes at identificere tre. Den ældste er *Sivert Johnsen*, der blev ansat ved Holsteinsborg og gjorde sig alsidigt bemærket, ikke alene ved

hvalfangsten, men også ved andet arbejde ved kolonien. Han døde i 1831. Den næste var *Daniel Johnsen*, som blev ansat ved hvalfangsten 1798. Han virkede både ved Qerrortussoq og Holsteinsborg, lige til han blev pensioneret 1840 og døde først 14 år efter. Den tredje var *Lars Kleist*, der betegnes som »den Yngre«. Han blev ansat 1808 ved hvalfangsten og havde mest tjeneste ved Qerrortussoq. Han døde 1833. Harpuner *Johannes - ? -*, *David Kleist*, *Carl Absalon*, *Mætte Nordlænding* (hvis tilnavn i sig selv peger på, at hun stammede fra det nordre Grønland) og enken *Agnethe* er indtil videre uidentificerede. Carl Absalon optræder senere i Lunds journaler flere gange og altid med positiv indsats i fangsten.

J. A. Lund har på jævn og ligefrem måde, blot ved uden lyrik at fortælle om dem, vurderet deres indsats både fangstmæssigt og menneskeligt. Det fortæller også noget om hvalfangerassistenten selv.

Noter

- 1) »- paa hildet -«, dvs. havde opfanget de løbende liner og »låst« dem eller bundet yderligere line på.
- 2) Her er det, at beretningen blev inspektør Platou for vidtløftig, så at han i marginen noterede »Mester Gert Westphaler«.
- 3) Denne havn ligger måske ved småøerne *Nuerllut*. Stedet kan dog også fortolkes som *Nivillut*. En senere stavemåde i dagbogen tyder på, at det kan tydes som *Nungarlluk*. Under alle omstændigheder er det usikkert at fastlægge det.
- 4) Denne havn kan ikke nøjagtigere placeres. Selve navnet kan måske oversættes med »depot«, det sted, hvor man ofte helagde fangst eller forråd under sten. (Meddelt af Chr. Berthelsen).
- 5) Korte, tyndere, men stærke liner, fæstet til harpunen i den ene ende og til den løbende line i den anden.
- 6) Skr. fra J. A. Lund til KGH's direktion, 9/8 1826. RA: KGH, Grønlandske Breve, Sydgrønland, 1825-27, Læg 1826, Holsteinsborg nr. 4.
- 7) RA: KGH, Dagbøger 1825/26, Ass. J. A. Lunds Journal Holsteinsborg/Qerrortussoq 1825/26, under 4. december.
- 8) »Jydske Stud« er måske Qeqertarsuit ved Amerlloq Fjordens nordre munding.
- 9) »den faste Sluppe«, dvs. den sluppe, der havde harpun og line i hvalen.
- 10) »- de Faste -«, jvnf. note 9.
- 11) »hurraede«. At *hurrae* betød på det tidspunkt »at råbe opildnende hurra, især brugt i sømandsjargon, i flåden opildnende til kamp.